

Պ. Աւետիս Զարգարեանց ազգայնացի, որ թիֆլիսում է բնակվում, հասցրեց մեր խմբագրութեանը 3 բուրլ յոգուտ վաճառքի երկրաչափից քննարկածները և 3 բուրլ յոգուտ «Միացեալ ընկերութեան»:

Ներկայ համարից սկսում ենք ապագայի պ. թախտիստների դատախազութիւնը «Թիֆլիսի» և «Մշակի» մէջ տպագրութեանը յետոյ կը հրատարակվի առանձին գրքովով, որ ինչպէս իմացանք, խոստացել է իր ծախսով հրատարակել պ. Ալեքսանդր Թումանյան Մէլիք-Հայկազեանց:

«Մշակի» վեց ամսվայ բաժանորդագրութիւնը արդէն սկսված է: Բոլորիս 1-ից ներկայ թւի, մինչև յունվարի 1-ը 1882 թիւ մեր լրագրի գինը 6 բուրլ է: Օտարաքաղաքացիք պէտք է ուղղակի գիմեն խմբագրութեանը:

Այսօր, յունվարի 1-ին պ. Սուքիասեան տալու է Արթուրեան թատրոնում մի կոնցերտ-ներկայացում, մասնակցութեամբ վրացի դերասանների և հայ սիրողների: Բոյս ունենք որ հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ կը յարգէ պ. Սուքիասեանի կոնցերտը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

Բոլոր լրագրիները հաստատում են Վրաց-ստանի պարլամենտում ասած համակրական խօսքերը հայոց խնդրի վերաբերութեամբ: Մի և նոյն ժամանակ լրագրիները հաղորդում են որ անգլիական նոր դեսպան Վ. Պոլսի մէջ, լորդ Կրֆլըին, թիֆլիսաց մայրաքաղաքը հասնելուն պէս Սուլթանի մօտ

տեսակցութեանն արժանացաւ: Կրֆլըին խօսելով սուլթանի հետ յոյս յայտնեց որ թիֆլիսաց կառավարութեան հօգացողութեան ղեկավար առարկայ լինելու են երկու խնդիրներ՝ հայոց խնդիրը և թիֆլիսի ֆինանսական խնդիրը:

Բայց Վ. Պոլսի «Վազըթ» թիֆլիսաց լրագրիը հաւատացնում է թէ Կրֆլըին հայոց խնդրի վերաբերութեամբ համաձայն չէ իր նախորդի, Կոշէնի մտքերի հետ, իսկ այն բազմից յետոյ, երբ իշխան Բիսմարկ ստանութեամբ ընդունեց Կոշէնի դէպի գերմանական կառավարութիւնն ուղղած հրահելը աջակցել Անգլիային հայոց խնդրի լուծման վերաբերութեամբ, Կրֆլըին իր կառավարութեանը իրր թէ հակահրահել է ստացել, այսինքն հրաման է ստացել չը շտապել հայոց խնդրի լուծման վերաբերութեամբ, այլ սպասել պատհհ րօպէի:

Որքան ստոյգ է «Վազըթ» լրագրի տեղեկութիւնը, մեզ դժուար է ասել, միայն մենք մեզ լոյս կը տանք փոքր ինչ կասկածելու այդ տեղեկութեան ճիշդ լինելը, նախ որ Անգլիան մեծ պէտք չունի Գերմանիայի օգնութեան արևելեան խնդրի լուծման վերաբերութեամբ, երկրորդ՝ Կապուտոնի արտասանած հռոնդոտ և հաստատամիտ խօսքերը պարլամենտի մէջ այն ժամանակ յայտնվեցան, երբ Գերմանիայի, կամ առհի լուս է ասել Բիսմարկի մերժումը արդէն յայտնի էր Անգլիային և ամբողջ Եւրօպային:

Նորդում են մինչև Գայլ գետի ափերը, որ հոսում է սարի ստորերկրայքում: Նորա եղբորին Բաղդր պատացնում է աշխարհի անիւր կանգնած ոսկի և արծաթի կոյտերի և անգին ա-կունքների մէջ: Նորան մօտեցող մահկանացուն խոսքն կը մեռնի: Միայն Համարձման քիչերի կէտն, երբ երկինքն ու գետինքը իրար են խառնվում, ինչպէս Մհերի դուռը, նոյնպէս և Չարիսի-Ֆէլէկի մուտքը բացվում է ամենի համար և սիր ժամանակին մտնում է, ստանում է Բաղդրի իր ցանկացած բաժինը:

Այդ ստորերկրայք անցքերի մուտքը կառավարութեան հրամանով փակված է, որովհետև հետաքրքիրները և յանկարծ հարստանալ ցանկացողներից շատերը մտնում էին այդ ծակերում և այլ ևս չէին վերադառնում:

Մի ծերունի ինձ մի շատ հետաքրքրական ճանապարհորդութիւն պատմեց Չարիսի-Ֆէլէկի անցքի մասին: Հիմ երկաթաուղիների ժամանակ, ասաց նա, ես մի ընկերով հետ վեր առանք մի լապտեր և տօղրակ յարդ և սկսեցինք իրարու ետևից ներքև իջնել: Մի քառորդ իջնելից վերի մեր ճանապարհը հորիզոնական զիջք ստացաւ: Մի քանի անգամ աջ և ձախ չըջեցինք, այնուհետև չը գիտէինք թէ երկրի որ կողմն ենք գտնվում: Վերջին պտուղը մեզ հանեց ճանապարհի երեք բաժանմանց վրա: մենք թող արինք ձախ կողմն և միջինը և ընտրեցինք աջակողմնը և այդտեղ մի քիչ յարդ անցնելը նշանի համար: Օղը խոնաւ էր և ծանր: քանի քայլափոխից ըզկնի դարձանք մեր ճանապարհը բաժանվեց այս անգամ երկու ճիւղի: մենք միշտ դէպի աջ գնալով, թող արինք միւսը մեր ձախակողմն նոյնպէս բաժանման կէտում յարդ անցնելով, հազիւ տասն և հինգ քայլ անցել էինք, յանկարծ մեր ճանապարհը լայնացաւ, մենք մտանք մի հիւսիսային քարեայ կամարի տակ: մեր աջ կողմ կարգաւ բարափոր սենեակներ էին շինած և ամեն մի սենեակի դռան մի քարէ աթոռ դրած: Այսպիսի սենեակներ մինչև ութ համարեցինք, ութերորդ սենեակի հետ մեր ճանապարհը փակեց մի մեծ և գեղեցիկ քարեայ դուռն, որի վրա մի ջուկ տեսակ քանդակներ կային: Շատ աշխատեցինք այդ դուռը բաց անել, բայց անկարելի եղաւ, մահաւանդ լինելով որ դա Չարիսի-Ֆէլէկի դուռն պէտք է լինի, որից մահկանացուն անպատու-հաս ներս չի մտնի, յետ դարձանք:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Խշխան Բիսմարկի որդին նորերումս մի ծառ է խօսել պահպանողականների ժողովում առաջադիմականների դէմ, կծու և վիրաւորական խօսքեր գործածելով Լասկէ-րի և Ռիստէրի դէմ, նոյնպէս Բերլինի քաղաքային վարչութեան անդամների դէմ: Բոլոր սպասամիտ գերմանական լրագրիները ծաղրում են այդ ծառը, ասելով որ կոմ Բիսմարկ, որ ինքն ոչինչով յայտնի չէ, բացի նրանով որ իր հօր ազգանունն է կրում, պէտք է աւելի յարգանքով վերաբերվէր դէպի այն մարդիկ, որոնք արդէն նշանաւոր էին մինչև որ կոմ Բիսմարկ դեռ զիմնագիտ էր: Ազատամիտ կուսակցութեան առաջնորդ Ռիստէր քիչ օրից յետոյ ազատամիտների ժողովում կոմ Բիսմարկին հակառակ մի ծառ ասեց, ծաղրելով նրա առաջները, իսկ Բերլինի քաղաքային վարչութիւնը ղեկավարութիւն ունի երիտաւար կոմսին դատի կանչելու, վարչութեան դէմ նրա արտասանած վիրաւորական խօսքերի համար:

ԻՏԱԼԻԱ

Պարլամենտական մեծամասնութեան անդամների ժողովի մէջ Գեպրեոտի պնդում էր, որ պատգամաւորների ժողովի արձակուրդներից առաջ քուէարկվի ընտրողական օրէնքը ցուցակներով ընտրութեան ձևի հարցի հետ կից:

Սոյֆերինօի մօտ եղած պատերազմի տարեգարձի առիթով «Popolo Romano»

Ներքուստ պատմութիւնը ստուգութիւնից զուրկ չէ, որովհետև աւանդութեամբ կը պատմեն վանեցիք, որ այդ անցքերը վանալ բերդի հետ հաղորդակցութիւն ունեն գետնի տակից, աւելացնելով և խորհնացու նկարագրած հրաշալի ստորերկրայք ապարանքները, որոնք Շամիրամ չինել է տուել, էլ տարակուսի տեղիք չի մնար: Բայց այդ նորերումս այդ քարածայրի դառնկայրում բացվեց մի այլ ստորերկրայք ճանապարհ, սաղաքարերով ծածկած, որ դէպի ձորն է իջնում: Տարակույս չը կայ, որ դա պատարտութեմ է պաշարման ժամանակ, պահեստի ջրի պաշար հայթայթելու համար: Այդ ճանապարհը ձորից բարձրանում հասնում է մինչև մեր յիշած ժայռի ստորոտը և ընդհատվում է նրա շարունակութիւնը: Ինչպէս երևում է, դրա ճարտարապետը բերդի ստորերկրայքը թշնամիներին չը մատնելու համար, մի գաղտնիք է ստեղծել և դրա համար էլ մի գաղտնի բաղնիք փորագրել է նոյն ժայռի վրա, այսինքն այնտեղ, ուր կտրվում է նկուղի շարունակութիւնը, գրոյց ժայռի վրա մի թիղ լայնութեամբ և երեք թիղ երկայնութեամբ ութ հատ խոր փորված նշաններ կան, որոնք իրարից երկու արջին հեռաւորութիւն ունեն: Բերդի կառավարչին ի հարկ յայտնի կը լինէր թէ ստորերկրայք մուտքը ըր նշանի տակն է, որպէս զի պէտք եղած միջոցին դժուարութեան մէջ չընկնեն: Այսպէս անգլիացի հնագէտը այս բոլոր ստաներիս վրա, ստորերկրայքների մասին, տեղեկութիւն չունենալով, հողաբուրներն է միայն փորել տալիս: Թերեւ այդ հնութիւնները, որոնցից հին պատմութեան համար մեծ գիւտ կարելի է սպասել, կը մնան հայոց հնագիտական ընկերութեան համար, որ տարակույս չը կայ, պիտի կազմվի մի օր:

Այս արեւելքից արեւմուտք ձգված ժայռի վերջին ծայրում (արեւմտեան կողմից) գտնվում է վանայ ամենամեծ բնակարարական արձանագրութիւն, որին տեղացիք Մհերի դուռ են անուանում: Իսկ որ դա մի ահագին դրան նմանութիւն ունի, նկատել պէտք է որ բոլոր ժայռերի վրա եղած բնակարարի ժամանակի դէմ ապահովացնելու համար տաշած, խորացրած է ժայռի մակերեսը, կտրծես մի հաստ քառանկյունի չորջանակի մէջ լինի դրած:

Վանեցից առասպելը այդ դռնան արձանագրութեան ետեւ, իր ձիւս հետ շղթայակապ դա-

լրագիրը նկատում է, որ այդ պատերազմը խաղաղի ազատութեան մեծ գործի սկիզբն էր, որի համար Փրանսիական արեւելք թափվեցաւ խաղաղանի հետ միասին Այդպիսի յիշատակը չէ կարող ջնջվել ոչ հոս: Նիսի գործերի և ոչ վերջին տխուր անցքերի պատճառով: Խաղաղան և Փրանսիական մեծ ազգութիւնները պէտք է մշտապէս միմեանց դաշնակիցներ լինեն:

Պալերմօի մէջ խաղական երիտասարդութիւնը փորձեց անկարգութիւններ գործել, բայց պոլիցիան խանգարեց նրան իր գործադրած եռանդոտ միջոցներով: Զօրքերը ցրվեցին ամբոխին և մի քանի մարդ կաշահաւորեցին:

Միլանի մէջ պրեֆեկտի տան առաջ նոյնպէս մի ցոյց կատարվեցաւ, որի ժամանակ ամբոխը կանչում էր «Կեցցէ թագաւորը, կեցցեն խաղական զօրքերը»: Պրեֆեկտը դուրս եկաւ տանից և ասաց ժողովրդին, թէ ինքը կատարելապէս զնահատում է նրանց ոգևորող զգացմունքները, բայց խորհուրդ է տալիս հանդիստ մնալ և կարգապահութիւնը չը խանգարել: «Կառավարութիւնը կարող է պաշտպանել ազգային պատիւը, նկատեց նա, մեր թագաւորի վեհանձն բնակարարութիւնը մի գրաւական է, որ նա կը ստիպի յարգել խաղաղան»: Պրեֆեկտի ծառը ծափահարութիւններով ծածկվեցաւ և ամբոխը հեռացաւ տանից որ և է անկարգութիւն անկու:

Խմբագիր—հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Բաւար ժամանակով պահած փակած ունի Մհեր անունով սարափելի անձնագրութիւնը, որ մի օր շղթայակոտոր դուրս պիտի յարձակվի աշխարհին վերջ տալու համար: Հակառակ այդ ահաւոր աւանդութեան, արձանագրութեան աջ ստորոտում կաթիլ ջրից հաւաքած մի փոքրիկ աւազան կայ, որի մէջ հազիւ մի ձեռք կարող է տեղաւորվել, այդ տեղ են դիմում վանայ սիրոյ տէր կուսանք, սիրոյ խորհուրդներով, իւրեանց աջ ձեռքը մեկնում են աւազանի մէջ և այնտեղից աւազի հատիկներ են դուրս հանում: ամեն մի հատիկը իրան գոյնով և տեսակով խորհրդի բացատրութիւն է բովանդակում իր մէջ:

Բաւական եմ համարում այսքանը վանայ հնութիւնների վրա խօսել, այդ աշխարհը այնքան հարուստ է դոցանով, որ տարակույս է յարուցանում այժման վանք, արդեօք հին պատմական վան համարել: Խորհնացու նկարագրած Շամիրամակերտը նոյնպէս բոլորովին նմանութիւն չունի:

Վանայ ծովը 4 կղիներ ունի, որոնցից երեքը վանքեր են հայ ազգի փրկութեան համար աղօթող արեղաներով լցրած: Մի ժամանակ, այդ կրօնաւորները վանեցոյ վրա ձախորդ ազդեցութիւն ունէին իրանց աշխարհի ուսանողներին վրա տուած խիստ քարոզներով, այնպէս որ, դոցա քարոզների ազդեցութեան տակ երկուստարգները բնականաբար ծոցից փայտում էին վանքեր, մարդիկ ինչպէս կրօնաւորներ բերան գիտլին բոլոր սաղմուն ու նարեկի և Այգեանանից քաղաք իրանց գործին գնալիս մարդ կարծես պատանում էր խումբ խումբ ապուհներ, որոնք իրանք իրանց փափում, այսինքն սաղմուն էին կարգում: Նոքա կամաւ իրանց անձը, ստոյկիկանց պէս, երկարվում էին թիֆլիսի ծեծին և նախատինքին: Այդ ժամանակի վանեցիները երկրային թագաւորութեան մոթերին թշնամի էին: Այդ մոթեանց պրօպագանդիստներին մահացու հարված տուեց Խորմեան իր աշակերտներով, որոնք ազգութիւն քարոզեցին: Այժմ դուք այլ ևս չեն համարձակվում քարոզել, նրանց ժամանակն անցկացաւ, նրանց այլ ևս լուրեր չը կան:

(Կը շարունակուի)